

Hukuksal Sorumluluk Açısından İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Mevzuatı Üzerine Bir Araştırma

Hüseyin Erkul¹, İsmail Yaşar Oğuz²

Özet

Hukuksal sorumluluk açısından işçi sağlığı ve iş güvenliği mevzuatı üzerine bir araştırma yapmak toplumsal, ekonomik ve yönetsel açılarından önem taşımaktadır. Araştırmanın amacı; iş güvenliği ve işçi sağlığı konusunda yaşanan hukuksal sorunları örneklerle ve bunlara dayalı yargı kararlarını incelemek, sorunları belirlemek ve çözüm önerileri getirmektir. Araştırma konusunda ilkönce ilgili uluslararası metinler ve ulusal mevzuat taranmış, kuramsal çerçeve çizilmiş ve kavramlar tanımlanmıştır. Daha sonra konuyla ilgili yargı kararları incelenmiş ve durum saptaması yapılmıştır.

İşçi sağlığı ve iş güvenliği mevzuatı işverenler açısından hukuksal sorumluluk ve cezai yaptırımlar, işçiler açısından sağlık ve iş güvenliği getirmektedir. İşçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda alınacak önlemlerin maliyeti mevzuatı bilmemenin getireceği olumsuz sonuçların maliyetinden daha düşük olmaktadır. Ayrıca, işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda mevzuattaki hukuksal sorumluluk belirgin olmadığı için bu boşluk yargı kararlarıyla doldurulmaktadır.

Anahtar kelimeler: Hukuksal Sorumluluk, İşçi Sağlığı, İş Güvenliği, İş Hukuku, Mevzuat

Giriş

İnşaat sektörü, Türkiye ekonomisinde kaynak sağlama, istihdam yaratma diğer sektörleri harekete geçirme, doğal ve toplumsal çevreyi etkileme, katma değer kazandırma ve rekabet oluşturma gibi önemli işlevler üstlenmiştir. Devlet, bu alanda bir yandan kurumlar oluştururken bir yandan mevzuat çıkarmış ve politikalar belirlemiş bir yandan da fiilen üretimde bulunmuştur. Devletin, inşaat sektörüyle ilgili politikaları kalkınma planlarıyla ortaya konmuştur.

¹ Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi ÇMYO İktisadi İdari Programlar Bölümü, Çanakkale - hcerkul@comu.edu.tr

² Öğr.Gör., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi ÇMYO İktisadi İdari Programlar Bölümü, Çanakkale

İnşaat sektörüyle ilgili politikaların incelenmesinde son on yılı göz önüne aldığımızda; bu kapsama Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001–2005) ve Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007–2013) girmektedir.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında; İnşaat sektörü politikalarından biri; ilgili mevzuat yapısının gözden geçirilmesi, mevzuattaki mevcut dağınıklığın giderilmesi, AB mevzuatı ile farklılıkların ortadan kaldırılması olarak belirlenmiştir (DPT, 2000,180).

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda; inşaat, mühendislik–mimarlık, teknik müşavirlik ve müteahhitlik hizmetleri sektörünün, konut yapımı alanındaki artış nedeniyle 2005 yılından itibaren büyümeye başladığı; başta 4708 sayılı Yapı Denetim Kanunu'nun kabul edildiği, AB standartlarına ve Dünya Ticaret Örgütü mevzuatına uyum amacıyla, 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu, 4735 sayılı Kamu İhale Sözleşmeleri Kanununun ve daha sonra bu kanunlarla ilgili uygulamada karşılaşılan sorunların çözümü için 4964 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunun yürürlüğe girdiği, müteahhitlik firmalarının yurtdışındaki projelerinde çalıştıracakları Türk işçisinin sosyal güvenliğinin sağlanmasına ilişkin yasal düzenlemeler yapıldığı belirtilmiştir (DKP, 2006, 35).

İnşaat sektöründe; hizmet sunmada, bir yanda işveren konumundaki mühendisler–mimarlar, teknik müşavirler ve müteahhitler, diğer yanda bedensel ve zihinsel emeğini işe katan çalışanlar (ustalar, kalfalar, işçiler) vardır. Hizmetten yararlanma açısından da, kamu tüzel ve özel hukuk tüzel kişileri ile gerçek kişiler vardır.

Toplumsal yaşamı düzenleyen hukuk kuralları hem işveren ve çalışanlar arasındaki hem de hizmeti sunan ve alanlar arasındaki ilişkileri düzenlemiştir. İşveren ve çalışanlar arasındaki çalışma koşullarıyla ilgili ilişkiler iş ve sosyal güvenlik hukuku, hizmeti sunanla alanlar arasındaki ilişkiler ise ceza hukuku ve yönetim hukuku kapsamına girmektedir. Dolayısıyla hukuk taraflara yükümlülük, sorumluluk ve yaptırımlar getirmiştir. Hukuka aykırı davranışlarda ortaya çıkan hukuksal sorumluluk; cezai, mali ve yönetsel sorumlulukları içermektedir.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 4. maddesindeki **“Ceza kanunlarını bilmemek mazeret sayılmaz”** hükmünden yola çıkarak; inşaat sektöründe işveren konumunda olan her mühendis–mimar, teknik müşavir ve müteahhitler, inşaatı ilgilendiren ulusal ve uluslararası yönetsel düzenlemeleri bilmek, doğru uygulamak, kusursuz yerine getirmek ve kurallara uymak zorundadırlar.

Araştırmanın amacı; inşaat sektöründe işçi sağlığı ve iş güvenliği konusuyla ilgili mevzuatı ulusal ve uluslararası düzeyde sınıflandırma, anlama, açıklama, gözleme dayalı olarak durumu saptama (betimleme), sorunları belirleme ve çözüm önerileri getirmektir.

Araştırmanın hipotezini “İşçi sağlığı ve iş güvenliği mevzuatındaki hukuksal sorumlulukların; işverenler ve işçiler açısından yeterince açık olmaması ve eğitim eksikliği gibi nedenlerle yargıya taşınmakta, yargının takdiriyle hapis, adli ve idari para cezası gibi yaptırımlarla karşılaşılmaktadır” cümlesi oluşturmaktadır.

Araştırmanın kapsamı; inşaat sektöründeki mevzuatın hukuksal sorumluluk açısından incelenmesidir. Araştırmada; inşaat sektörünün işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda mevzuattaki hukuksal sorumluluklarla ilgili halihazırda olan bilgileri bir araya getirmeye, bu bilgileri anlaşılır biçimde düzenlemeye ve sunmaya, bu düzenlemeden hem bugün hem de geleceğe yönelik uygulanabilir çıkarsamalar yapmaya dayalı “betimsel yöntem” kullanılmıştır.

Bu bağlamda; inşaat sektörünün işçi sağlığı ve iş güvenliği mevzuatı hukuksal sorumlu-

luk açısından irdelenmiş, adlandırılıp, sınıflandırıldıktan sonra ilişkilendirilmiştir. Sonuç olarak; araştırma sonunda elde edilen bilgiler yayın, hizmetiçi eğitim ve bilgilendirme toplantılarıyla İnşaat Mühendisleri Odası'nın eşgüdümünde, işveren konumundaki mühendisler-mimarlar, teknik müşavirler ve müteahhitlerle paylaşılacaktır.

Kuramsal Çerçeve ve Kavramların Tanımları

Kuramsal Çerçeve

Araştırmanın kuramsal çerçevesini; inşaat sektörünü kapsayan işçi sağlığı ve iş güvenliği mevzuatında düzenlenen hukuksal sorumlulukları tanımlamak, açıklamak ve çıkarımlarda bulunmak oluşturmıştır.

Kavramların Tanımları

Hukuk: Hukuk kurallarının bir araya gelmesinden oluşmuş bir düzendir (Gözler, 2009, 16). Bir başka tanıma göre hukuk; toplumu düzenleyen ve kamu gücü ile desteklenen kuralların bütünüdür (Gözübüyük, 1999, 5).

İş Hukuku: Bir iş sözleşmesine dayanarak belirli bir ücret karşılığı, bir işverene bağlı olarak onun adına çalışan işçiler ile bu işçileri çalıştıran işveren arasındaki ilişkileri düzenleyen uyulması zorunlu kurallar bütününe denir (Çelik, 2009, 11).

İşçi ile işveren arasındaki ilişkiyi düzenleyen hukuk dalıdır. İş hukuku; bireysel iş hukuku ve toplu iş hukuku olarak ikiye ayrılır. Bireysel iş hukuku; işçi ile işveren arasında akdedilen iş sözleşmesinden kaynaklanan hukuki ilişkiyi inceler. Toplu iş hukuku; işçi ve işverenler mesleki kuruluş olan sendikalarda örgütlenmişlerdir. İşçi sendikası ile bir işveren veya bir işçi sendikasıyla bir işveren sendikası arasında, toplu iş sözleşmesi, grev ve lokavt gibi çeşitli hukuki ilişkiler ortaya çıkmaktadır. Toplu iş hukuku bu ilişkileri inceler (Görmez, 2009, 68).

Hukukta Sorumluluk: Hukukta sorumluluk siyasi sorumluluk, cezai sorumluluk, mali sorumluluk ve medeni sorumluluk olarak dörde ayrılmıştır. Siyasi sorumluluk daha çok yürütmenin yasamaya karşı sorumlu olmasını içerdiği için üzerinde durulmamıştır.

Araştırma konusunda üzerinde önemle durulması gereken hukuksal sorumluluk cezai sorumluluktur.

Cezai Sorumluluk

insanların ceza hukukundan kaynaklanan sorumluluğudur. Cezai sorumluluğa kişinin suç işlemesi yol açar. Cezai sorumluluğun yaptırımı (müeyyidesi); hapis cezası ve adli para cezasıdır (Gözübüyük, 1999, 172). Cezai sorumluluk alanında yargılama adli yargı düzeninde bulunan ceza mahkemeleri ile iş mahkemeleri yetkilidir. Cezai sorumluluk kişisel bir sorumluluktur bu nedenle ancak gerçek kişilerin cezai sorumluluğu olabilir. Somut bir olayda bir insan davranışının suç oluşturması ve bundan dolayı bu davranışı yapan kişinin sorumlu tutulabilmesi için, maddi ve manevi olarak ikiye ayrılan "suçun unsurları" denen şartların gerçekleşmesi gerekir. Bu unsurlar şunlardır:

Maddi Unsurlar:

1. Hareket: Bir kişinin bir suç işlediğinden bahsedebilmek ve bu kişinin her şeyden önce bir harekette bulunmuş olması gerekir.
2. Sonuç (Netice): Dış dünyadaki bir değişikliktir.
3. Nedensellik Bağı

Hareket ile sonuç arasında nedensellik bağı bulunmalıdır. Nedensellik bağı ile sonuç arasında sebep-sonuç ilişkisi olarak tanımlanabilir. Bir kişinin ortaya çıkan zararlı bir sonuçtan sorumlu tutulabilmesi için söz konusu sonucun o kişinin hareketinden kaynaklanmış olması gerekir.

Manevi Unsurlar:

Bir insanın hareketi sonucunda ortaya çıkan Türk Ceza Kanunu'nun suç olarak tanımladığı bir sonuç çıksa ve bu insan hareketiyle sonuç arasında nedensellik bağı var (mevcut) olsa bile, söz konusu hareketin suç teşkil edebilmesi ve bundan dolayı bunu yapan kişinin sorumlu tutulabilmesi için, bu hareketin, onu yapan kişi, yani "fail" tarafından iradi olarak, yani bilerek ve isteyerek yapılması gerekir.

1. İsnat Yeteneği: Bir failin bir fiilden sorumlu tutulabilmesi için her şeyden önce isnat yeteneğine (kusurlu bir şekilde hareket etmeye ehil) sahip olması gerekir. İsnat yeteneği; kişinin kendi hareketlerinin anlamını kavrayabilme ve bunları yapmayı isteme gücüne sahip olması demektir.
2. Kusurluluk: Kişinin fiili bilerek ve isteyerek yapmış olmasıdır. Bir kişinin kusurlu olması için kasıtlı ve taksirli olması gerekir. Kast (TCK/21); suçun oluşması kastın varlığına bağlıdır. Kast, suçun kanuni tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesidir. Taksir (TCK/22); dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla, bir davranışın suçun kanuni tanımında belirtilen sonucu öngörülmeden gerçekleştirilmesidir. Fail uyması gereken davranış kurallarına uymak suretiyle önleyebileceği bir fiili, bu kuralları ihlal etmek suretiyle istemeyerek gerçekleştirmiş olmaktadır.

Ceza Sorumluluğunu Ortadan Kaldıran Haller Şunlardır:

1. Kaza ve Tesadüf: Öngörülmesi ve önlenmesi mümkün olmayan ama failin hareketi sebebiyle ortaya çıkan sonuçtur.
2. Mücbir Sebep: Öngörülmesi ve önlenmesi mümkün olmayan ve failin dışındaki sebeplerden kaynaklanan sonuçtur.
3. Cebir: Bir kimsenin bir başka kimse tarafından suç işlenmeye zorlanması demektir.
4. İkra (Zorlama) ve Tehdit: Bir kişinin, halen var olan veya gelecekte gerçekleşecek bir zarardan kendisini veya bir başka kişiyi kurtarmak amacıyla, kendisinden istenilen suçu işlemesidir.
5. Meşru Müdafaa: Bir kimsenin ağır ve haksız bir saldırıya karşı kendisini veya bir başkasını korumak için gösterdiği zorunlu tepkidir.
6. İztırar (Zorunluluk) Hali: Bir kimsenin bilerek sebebiyet vermediği bir tehlikeden kendisini veya bir başkasını kurtarmak için suç işlemek zorunda kalmasıdır.

Mali Sorumluluk

Hukuki sorumluluk da denen mali sorumluluk; bir kişinin diğer kişiye verdiği zararın,

zarar verenin malvarlığına devlet aracılığıyla cebren el konularak tazmin edilmesi demektir.

Medeni Sorumluluk

Özel hukuk alanında kişilerin mali sorumluluğudur. Bu sorumluluk, bir kişinin diğer kişiye özel hukuk alanında verdiği zararı gidermesi (borç ilişkisi) demektir.

Akdi medeni sorumluluk: Sözleşmeden doğan sorumluluk; iki tarafın bir hukuki sonucu elde etmek üzere iradelerini karşılıklı ve birbirine uygun surette açıklamalarıdır.

Haksız fiil sorumluluğu: Haksız fiil, hukuka aykırı olan ve başkalarına zarar veren davranışlardır. Bu tür davranışlar sonucunda ortaya çıkan zararı, zarar veren kişi tazmin etmekle yükümlü olur.

İşçi Sağlığı: Çalışan işçilerin sağlıklarının korunması ve işyerindeki çalışma şartlarının işçinin güvenliğini tehlikeye atmaması (Çelik, 2009, 18).

İş Güvenliği: İşverenlerin işyerlerinde işçi sağlığı ve iş güvenliğinin sağlanması için gerekli her türlü önlemi almak, araç ve gereçleri noksansız bulundurmak, işçiler de iş sağlığı ve iş güvenliği konusunda alınan her türlü önleme uymakla yükümlü olmasıdır (Çelik, 2009, 18).

Mevzuat: Anayasa, kanun, kanun hükmünde kararname (KHK), uluslararası andlaşma, tüzük, yönetmelik ve diğer düzenleyici işlemlerden oluşur (Gözler, 2009, 1).

Uluslararası Metinlerde İşçi Sağlığı-İş Güvenliği ve Kurumsal Yapılanma

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB)

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 23. maddesinde "Herkesin çalışma, işini özgürce seçme, adil ve elverişli koşullarda çalışma ve işsizliğe karşı korunma hakkı vardır. Herkesin herhangi bir ayırım gözetilmeksizin eşit iş için eşit ücrete hakkı vardır. Herkesin kendisi ve ailesi için insan onuruna yaraşır ve gereğinde başka toplumsal koruma yollarıyla desteklenmiş bir yaşam sağlayacak adil ve elverişli bir ücrete hakkı vardır. Herkesin çıkarını korumak için sendika kurma ya da sendikaya üye olma hakkı vardır" denilmektedir (Malatya Barosu, 2002, 14).

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 4. maddesinde hiç kimsenin zorla çalıştırılmayacağı ve zorunlu çalışmaya tabi tutulamayacağı vurgulanmıştır.

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS)

Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen "Çocuk Haklarına Dair Sözleşme"nin 32. maddesinde "Çocuk, sağlığı, eğitimi ve gelişmesi açısından tehlike teşkil eden işlere karşı korunma hakkına sahiptir. Devlet, işe kabul için asgari bir yaş sınırı tespit etmek ve çalışma koşullarını düzenlemek zorundadır (Resmi Gazete, 1995).

Avrupa Sosyal Şartı

“Güvenli ve Sağlıklı Çalışma Koşulları” başlığı altında; güvenlik ve sağlık alanında yasal düzenlemeler yapma ve gerektiğinde, iş güvenliği ve sağlığını geliştirmeyi amaçlayan önlemler konusunda çalışanların örgütlerine danışma yer almıştır (Alpar, 2003, 6).

International Labor Organisation [Uluslararası Çalışma Örgütü] (ILO)

155 sayılı Sözleşme “Bütün ekonomik faaliyet dallarında işçileri kapsayacak şekilde, ülke şartlarına uygun olmak şartıyla işçi sağlığı, iş güvenliği çalışma ortamı konularında bir politika oluşturulması ve denetimini öngörmektedir”. 161 sayılı Sözleşme “Tüm ekonomik faaliyet dallarında ve tüm işletmelerde çalışan işçiler için iş sağlığı hizmetlerini geliştirmeye yöneliktir”.

Ulusal Mevzuatta İşçi Sağlığı-İş Güvenliği ve Kurumsal Yapılanma

T.C. 1982 Anayasası

Anayasanın 48. maddesinde “Herkes dilediği alanda çalışma ve sözleşme yapma hürriyetine sahiptir...”, 49. maddesinde “Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır”, 50. maddesinde “Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz...” ve 51. maddesinde de “Çalışanlar ve işverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten serbestçe çekilme haklarına sahiptir...” denilerek çalışmayla ilgili hükümler ortaya konmuştur.

Tablo 1 - 4857 İş Kanunu’nda Hukuksal Sorumluluk

Kanunun Tarihi ve Sayısı	Kanunun Başlığı
22.05.2003	İş Kanunu
Kanunun Amacı	Tanımlar
İşverenler ile bir iş sözleşmesine dayanarak çalıştırılan işçilerin çalışma şartları ve çalışma ortamına ilişkin hak ve sorumlulukları düzenler	Bir iş sözleşmesine dayanarak çalışan gerçek kişiye işçi, işçi çalıştıran gerçek veya tüzel kişiye yahut tüzel kişiliği olmayan kurum ve kuruluşlara işveren, işçi ile işveren arasında kurulan ilişkiye iş ilişkisi, işveren tarafından mal veya hizmet üretmek amacıyla maddi olan ve olmayan öğeler ile işçinin birlikte örgütlendiği birime iş yeri denir

Kısım-Bölüm Başlıkları	Hukuksal Sorumlulukla İlgili Hükümler
Birinci Bölüm: Genel Hükümler İkinci Bölüm: İş Sözleşmesi, Türleri ve Feshi Üçüncü Bölüm: Ücret Dördüncü Bölüm: İşin Düzenlenmesi Beşinci Bölüm: İş Sağlığı ve Güvenliği Altıncı Bölüm: İş ve İşçi Bulma Yedinci Bölüm: Çalışma Hayatının Denetimi ve Teftişi Sekizinci Bölüm: İdari Ceza Hükümleri Dokuzuncu Bölüm: Çeşitli, Geçici ve Son Hükümler	Md.77. İşverenlerin ve işçilerin yükümlülükleri Md.78. Sağlık ve güvenlik tüzük ve yönetmelikleri Md.79. İşin durdurulması veya işyerinin kapatılması Md.80. İşyeri Hekimleri Md.82. İş güvenliği ile görevli mühendis veya teknik elemanlar Md.83. İşçilerin hakları Md.84. İçki veya uyuşturucu madde kullanma yasağı Md.85. Ağır ve tehlikeli işler Md.86. Ağır ve tehlikeli işlerde rapor Md.87. On sekiz yaşından küçük işçiler için rapor Md.88. Gebe veya çocuk emziren kadınlar için yönetmelik Md.89. Çeşitli Yönetmelikler Md.105. İş sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili hükümlere aykırılık

4857 sayılı İş Kanunu işverenler ile bir iş sözleşmesine dayanarak çalıştırılan işçilerin çalışma şartları ve çalışma ortamına ilişkin hak ve sorumlulukları düzenlemiştir.

4857 sayılı İş Kanunu ile iş sağlığı ve iş güvenliği konusunda işverenlere, işçilere eğitim verme, bilgilendirme ve denetleme yükümlülüğü getirilmiştir. Ayrıca, İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulu oluşturma zorunluluğu getirilmiş ve işverene, kurul kararlarını yerine getirme yükümlülüğü öngörülmüştür (Demircioğlu, 2004, 12).

Tablo 2 - 5237 Türk Ceza Kanunu'nda Hukuksal Sorumluluk

Kanunun Tarihi ve Sayısı	Kanunun Başlığı
26.09.2004-5237	Türk Ceza Kanunu
Kanunun Amacı	Tanımlar
Kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir	
Kısım-Bölüm Başlıkları	Hukuksal Sorumlulukla İlgili Hükümler
Birinci Kısım: Uluslararası Suçlar İkinci Kısım: Kişilere Karşı Suçlar Üçüncü Kısım: Topluma Karşı Suçlar Dördüncü Kısım: Millete ve Devlete Karşı Suçlar ve Son Hükümler	Md.117. İş ve çalışma hürriyetinin ihlali Md.170. Genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması Md.176. İnşaat veya yıkımla ilgili emniyet kurallarına uymama Md.178. İşaret ve engel koymama

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu inşaat faaliyetleriyle ilgili insan hayatı açısından gerekli önlemleri almayan ve ihmalde bulunan kişilere hapis ve adli para cezası getirmiştir.

Tablo 3 - Borçlar Kanunu'nda Hukuksal Sorumluluk

Kanunun Tarihi ve Sayısı	Kanunun Başlığı
22.04.1926-818	Borçlar Kanunu
Hukuksal Sorumlulukla İlgili Hükümler	
Md.58. Md. 332 “İş sahibi, akdin hususi halleri ve işin mahiyeti noktasından hakkaniyet dairesinde kendisinden istenebileceği derecede, çalışma dolayısıyla maruz kaldığı tehlikelere karşı icap eden tedbirleri ittihaza ve münasip ve sıhhi çalışma mahalleri ile, işçi birlikte ikamet etmekte ise, yatacak yer tedarikine mecburdur	

Borçlar Kanunu hukuksal sorumluluğu “kusur”a dayandırır. 58. maddeye göre “bir binanın maliki veya imal olunan herhangi bir şeyin maliki, o şeyin fena yapılmasından yahut muhafazasındaki kusurdan dolayı mesul olur (Gözübüyük ve Tan, 2001, 656). “Bu cihetten dolayı kendisine karşı mesul olan şahıslar aleyhindeki rücu hakkı mahfuzdur”.

Tablo 4 - 5521 İş Mahkemeleri Kanunu'nda Hukuksal Sorumluluk

Kanunun Tarihi ve Sayısı	Kanunun Başlığı
30.01.1950-5521	İş Mahkemeleri Kanunu
Kanunun Amacı	
İş Kanununa göre işçi sayılan kimselerle işveren veya işveren vekilleri arasında iş akdinden veya İş Kanununa dayanan her türlü hak ve iddialarından doğan hukuk uyuşmazlıklarının çözülmesi	

5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu işçi ve işverenler arasında iş akdinden veya İş Kanunu'na dayanan her türlü hak iddialarından doğan hukuk uyuşmazlıklarının çözülmesi görevini iş mahkemelerine vermiştir.

Tablo 5 - 5510 Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nda Hukuksal Sorumluluk

Kanunun Tarihi ve Sayısı	Kanunun Başlığı
31.05.2006-5510	Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu
Hukuksal Sorumlulukla İlgili Hükümler	
Md.21. İş kazası ve meslek hastalığı ile hastalık bakımından işverenin üçüncü kişilerin sorumluluğu Md.23. Süresinde bildirilmeyen sigortalılıktan doğan sorumluluk Md.76. İşverenin genel sağlık sigortalısının ve üçüncü kişilerin sorumluluğu	

506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'na göre; iş kazası veya meslek hastalığı, işverenin kastı veya işçilerin sağlığını koruma ve iş güvenliği ile ilgili mevzuat hükümlerine aykırı bir davranışı suç sayılmaktaydı (Tuncay, 1982, 177). 2006 yılında kabul edilen 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 21. maddesinde "iş kazası ve meslek hastalığı, işverenin kastı veya sigortalıların sağlığını koruma ve iş güvenliği mevzuatına aykırı bir hareketi sonucu meydana gelmişse, Kurumca sigortalıya veya hak sahiplerine bu Kanun gereğince yapılan veya ileride yapılması gereken ödemeler ile bağlanan gelirin başladığı tarihteki ilk peşin sermaye değeri toplamı, sigortalı veya hak sahiplerinin işverenden isteyebilecekleri tutarlarla sınırlı olmak üzere, Kurumca işverene ödettirilir. İşverenin sorumluluğunun tespitinde kaçınılmazlık ilkesi dikkate alınır" denilmektedir. Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu işverenlere işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda mevzuatını uygulama, mevzuata aykırı davranıldığı durumlarda kaçınılmazlık ilkesi gereği para cezası yaptırımını getirmektedir.

Tablo 6 - Türk Medeni Kanunu'nda Hukuksal Sorumluluk

Kanunun Tarihi ve Sayısı	Kanunun Başlığı
22.11.2001-4721	Türk Medeni Kanunu
Hukuksal Sorumlulukla İlgili Hükümler	
Md.2. Dürüst Davranma Md.3. İyiniyet	

Medeni hukuk alanında sorumluluk "hukuksal ilişkiden doğan sorumluluk" ve "hukuksal eylemden doğan sorumluluk" olarak ikiye ayrılır (Gözübüyük, 1999, 172)

Tablo 7 - 5326 Kabahatler Kanunu'nda Hukuksal Sorumluluk

Kanunun Tarihi ve Sayısı	Kanunun Başlığı
30.03.2005-5326	Kabahatler Kanunu
Hukuksal Sorumlulukla İlgili Hükümler	
Md.41. Çevreyi Kirletme	

5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 41. maddesi 4. paragrafında "İnşaat atık ve artıklarını bunların toplanmasına veya depolanmasına özgü yerler dışına atan kişiye, yüz Türk Lirasından üç bin Türk Lirasına kadar idari para cezası verilir. İnşaat faaliyetinin bir tüzel kişi adına yürütülmesi halinde bu tüzel kişi hakkında verilecek idari para cezasının üst sınırı beş bin Türk Lirasıdır. Bu atık ve artıkların kaldırılmasına ilişkin masraf da ayrıca kişiden tahsil edilir" denilmektedir. Kabahatler Kanunu'nda inşaat atıklarına (çevreye) yönelik hukuksal sorumluluk idari para cezası olarak ortaya konmuştur.

Tablo 8 - İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü

Tüzüğün Başlığı: İş Sağlığı ve Güvenliği Tüzüğü 04.12.1973 - 7/7583
Tüzüğün Amacı: İşyerlerinde, işçilere ait yatıp kalkma yerlerinde ve diğer müstemilatında bulunması gereken sağlık şartlarının ve işyerlerinde kullanılan alet, edevat, makineler ve hammaddeler yüzünden, çıkabilecek hastalıklara engel olacak tedbir ve araçların, işyerlerinde işkazalarını önlemek üzere bulundurulması gerekli araçların ve alınacak güvenlik tedbirlerinin neler olduğu
Kısım Başlıkları: Birinci Kısım: Genel Hükümler İkinci Kısım: Sağlık Şartları ve Güvenlik Tedbirleri Üçüncü Kısım: İşyerlerinde Kullanılan Alet, Edevat, Makine ve Ham Maddeler Yüzünden Çıkabilecek Hastalıklara Engel Olacak Tedbirler Dördüncü Kısım: İşyerlerinde İş Kazalarına Karşı, Alınacak Tıbbi Tedbirler Ve İşyerlerinde Bulundurulması Zorunlu Olan İlk Yardım ve Tedavi Levazımı ile Sıhhi Tesisat. Beşinci Kısım: İşyerlerinde İş Kazalarını Önlemek Üzere Alınacak Güvenlik Tedbirleri ve Bulundurulması Gereken Araçlar Altıncı Kısım: Kişisel Korunma Araçları Yedinci Kısım: Son Hükümler

Tablo 9 - İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği'nde Hukuksal Sorumluluk

Yönetmeliğin Başlığı: İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği	
Yönetmeliğin Amacı: İş yerlerinde sağlık ve güvenlik şartlarının iyileştirilmesi için alınacak önlemleri belirler. Mesleki risklerin önlenmesi, sağlık ve güvenliğin korunması, risk ve kaza faktörlerinin ortadan kaldırılması, İş sağlığı ve güvenliği konusunda işçi ve temsilcilerinin eğitimi, bilgilendirilmesi, görüşlerinin alınması ve dengeli katılımlarının sağlanması	
Bölüm Başlıkları	Hukuksal Sorumlulukla İlgili Hükümler
Birinci Bölüm: Amaç, Kapsam, Dayanak ve Tanımlar İkinci Bölüm: İşverenlerin Yükümlülükleri Üçüncü Bölüm: İşçilerin Yükümlülükleri Dördüncü Bölüm: Çeşitli Hükümler Beşinci Bölüm: Son Hükümler	Md.6. İşverenin Genel Yükümlülükleri Md.7. Koruyucu ve Önleyici Hizmetler Md.8. İlk Yardım, Yangınla Mücadele ve Kişilerin Tahliyesi ve Yakın Tehlike Md.9. İşverenin Diğer Yükümlülükleri

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Mevzuatının Hukuksal Sorumluluk Açısından Çözümlemesi ve Örnek Olay Yargı Kararlarının İrdelenmesi

Örnek Olay ve Yargı Kararı 1: (Yargıtay 21.Hukuk Dairesi Esas-Karar:2007/8888-10428)

Dava Konusu: İki işçinin çalıştıkları yerdeki tartışmalarının sonucunda bir işçinin diğer işçiyi bıçaklayarak öldürmesi

Karar: İş kazası sonucu ölüm ve maddi ve manevi tazminatın kısmen ödenmesi

Örnek Olay ve Yargı Kararı 2: (Yargıtay 10.Hukuk Dairesi Esas-Karar:2008/3516-10688)

Dava Konusu: İşçinin işyerinde hammadde varilini çekiç ve keski kullanmak suretiyle açtığı sırada fırlayan çapağın gözüne gelmesi sonucu yaralanması

Karar: 4857/77 ve İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü'nün 2. maddesi gereği; iş yerinde iş güvenliği tedbirlerini alma ve bu tedbirlere uyulması için gerekli eğitim ve denetim yetki ve sorumluluğunun işverende olması nedeniyle tazmin

Örnek Olay ve Yargı Kararı 3: (Yargıtay 21.Hukuk Dairesi Esas-Karar:2008/5624-18632)

Dava Konusu: İnşaatta kalıpçı ustası tabiyenin hazırlanması için beton çivisi çakarken çivinin başının kırılarak sol gözüne isabet etmesi sonucu yaralanması

Karar: Ustaya 4857/77 gereği maddi ve manevi tazminat ödenmesi

Örnek Olay ve Yargı Kararı 4: (Yargıtay 21.Hukuk Dairesi Esas-Karar:2007/23396-7923)

Dava Konusu: İşçinin çalıştığı inşaatın terasından geçen yüksek gerilim hattına kapılmasıyla meydana gelen iş kazası sonucunda sağ elinin bilekten kesilmesi ve sol ayak parmaklarını kaybetmesi

Karar: İş kazası sonucu maluliyetten doğan maddi ve manevi tazminatın ödenmesi

Örnek Olay ve Yargı Kararı 5: (Yargıtay 10.Hukuk Dairesi Esas-Karar:2008/14768-12562)

Dava Konusu: Çelik borudan yapılan iskele üzerine konulan konsol ve panolarla oluşturulan ek iskele üzerinde dış cephe sıvası yapan sigortalının bulunduğu kısımdan düşerek ölmesi

Karar: İşyerinde gerekli tedbirleri almaması nedeniyle işverenin 6/8 oranında kusurlu olduğu

Örnek Olay ve Yargı Kararı 6: (Yargıtay 10.Hukuk Dairesi Esas-Karar:2008/12623-14040)

Dava Konusu: İnşaatın balkon bölümü sıvasını yaparken iş kazası sonucu ölen sigortalının hak sahiplerine bağlanan gelir, yapılan harcama ve ödemeler nedeniyle kurum zararının rücuu ödetilmesi

Karar: Taşeronun işgüvenliği önlemlerini almadaki ihmali 4/8, işveren 2/8, işçi 1/8 oranında kusurlu bulunmuştur.

Örnek Olay ve Yargı Kararı 7: (Yargıtay 10.Hukuk Dairesi Esas-Karar:2010/8219-13630)

Dava Konusu: Elektrik çarpması iş kazası sonucu sürekli işgörmezlik durumuna giren sigortalıya iş görmezlik ödeneğinin ve hastane masraflarının işveren şirketten tahsili

Karar: Elektrik tesisatını projeye uygun yaptırdıktan sonra proje harici adi kablo tesisatı döşeten müteahhidin Türk Ceza Kanunu'na göre hapis ve adli para cezası ile cezalandırılması

Örnek Olay ve Yargı Kararı 8: (Yargıtay 10.Hukuk Dairesi Esas-Karar:2008/8285-8862)

Dava Konusu: Kazan dairesinin tabliye betonu dökümünde beton kalıbının çökmesi nedeniyle kalıp altında kalan işçinin vefat etmesi

Karar: İş kazası sonucu ölen murisin maddi ve manevi tazminatının ödenmesi

Örnek Olay ve Yargı Kararı 9: (Yargıtay 21.Hukuk Dairesi Esas-Karar:2006/19857-1345)

Dava Konusu: Kanalizasyon inşaatında kazı içinde boru döşerken çukurun iki tarafındaki toprağın kayması sonucu göçük altında kalarak iş kazası geçirmesi

Karar: 4847/77 ve İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü'nün ilgili maddeleri gereği iş yerinde alınması gereken önlemler açısından kusur aidiyeti ve oranı belirlenmelidir.

Örnek Olay ve Yargı Kararı 10: (Yargıtay 10.Hukuk Dairesi Esas-Karar:2008/20149-5178)

Dava Konusu: Beton döküm işi sırasında gırgır vinç ile harç taşıırken vincin yük taşıyan ayaklarının yerinden oynaması sonucu işçinin 5,5 m yüksekten düşerek yaralanması

Karar: İş kazası sonucu sürekli işgörmelik durumuna giren sigortalıya bağlanan peşin değerli gelirler ile yapılan harcama ve ödemelerin işverene Kurumca rücuca ödettirilmesi

İnşaat sektörüyle ilgili Sinerji Mevzuat ve İhtihat Programları'ndan tesadüfi olarak seçilmiş örnek olay yargı kararları incelendiğinde; araştırmanın "İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği mevzuatındaki hukuksal sorumlulukların; işverenler ve işçiler açısından yeterince açık olmaması ve eğitim eksikliği gibi nedenlerle yargıya taşınmakta, yargının takdirleriyle hapis, adli ve idari para cezası gibi yaptırımlarla karşılaşılmaktadır" hipotezinin doğrulanmış olduğu değerlendirilebilir.

Sonuç

İnşaat sektöründe, işçi sağlığı ve iş güvenliği, hem uluslararası metinlerde hem de ulusal düzenlemelerde temel insan hakkı olarak ele alınmıştır. Bu hakkın hem kurumsal düzeyde devlet tarafından hem de özel sektörü oluşturan işverenler tarafından korunması sosyal barışın sağlanması açısından önemlidir ve bu önem her geçen gün daha artmaktadır.

Özellikle iş kazalarıyla ortaya çıkan hukuksal sorunların nedenlerinin başında; gerekli güvenlik önlemlerini almama, eğitim yetersizliği ve mevzuattaki alınacak tedbirlerin müşahhas (somut) olmaması, genel olması boşlukların yargı yerlerince tamamlanmaya çalışılması, gelmektedir. Dolayısıyla takdir yetkisi yargı yerine kalmakta ve mağdur lehine işlemektedir.

İşçi sağlığı ve iş güvenliği mevzuatı işverenler açısından hukuksal sorumluluk ve cezai yaptırımlar, işçiler açısından sağlık ve iş güvenliği getirmektedir. İşçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda alınacak önlemlerin ve eğitimin maliyeti mevzuatı bilmemenin getireceği olumsuz sonuçlardan daha düşük olmaktadır.

Hukuksal açıdan işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda ortaya çıkan sorunların çözümü için kanunların uygulanmasını sağlamak üzere yönetmelikler çıkarılmalı, başta inşaat mühendisleri olmak üzere kamu kurumu niteliğindeki meslek örgütlerince, sendikalar ve ilgili STK'lar tarafından işverenlere ve işçilere yönelik verimli, etkili ve kaliteli eğitim çalışmaları nicelik ve nitelik olarak artırılmalıdır.

Kaynaklar

Alpar, M.B.(2003), "İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği ve Çalışma Ortamı Hakkında 155 Sayılı ILO Sözleşmesi İle İlgili Çalışma Hayatı Mevzuatı", Kamu-iş Dergisi, Ankara.

Çelik, A.H. (2009), İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku, MuratHan Yayınevi, Trabzon.

- Demircioğlu, A.M. (2004), "Yeni İş Yasasının Türk Çalışma Hayatında Açtığı Yeni Perspektifler ve Beklenen Olası Etkiler", Yeni İş Yasasının Türk Çalışma Yaşamı Üzerine Etkileri, Ekonomi Forumu, Friedrich Ebert Stiftung, İstanbul.
- Dokuzuncu Kalkınma Planı [DKP], (2006), "İnşaat, Mühendislik-Mimarlık, Teknik Müşavirlik ve Müteahhitlik Hizmetleri, DPT Yayını, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı [DPT], (2000), "Mühendislik-Mimarlık, Teknik Müşavirlik ve Müteahhitlik Hizmetleri", Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005), DPT Yayını, Ankara.
- Gözler, K. (2009). Hukukun Temel Kavramları, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.
- Gözübüyük, Ş. (1999), Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Gözübüyük, Ş., Tan, T. (2001), İdare Hukuku, Cilt 1, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Malatya Barosu (2002), İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Kitapçık, Malatya.
- 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu (2004), Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Tuncay, A.C. (1982), Sosyal Güvenlik Dersleri, Araştırma, Eğitim, Ekin Yayınları, İstanbul.